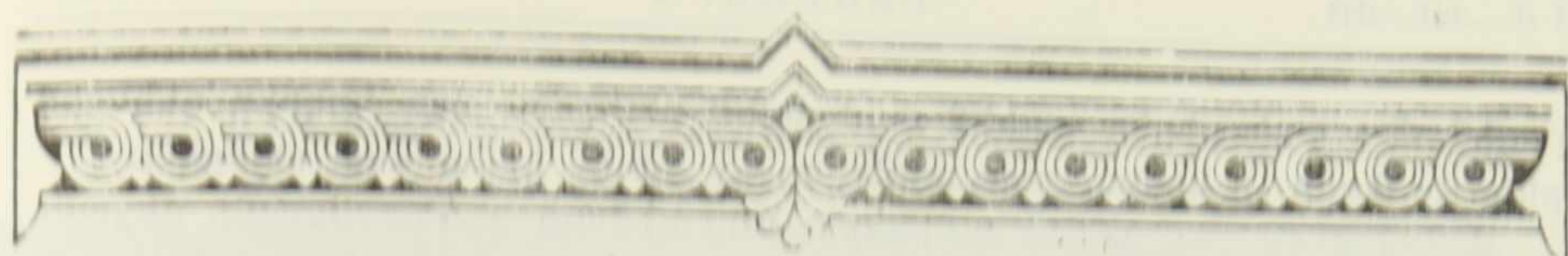

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ՕԴԵՍԱ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տա-
րեգրությունների մեջ 1995 թվականի մոյեմբեր 24-ից 26-ը Վեհափառ Հայ-
րապետի բնորոշմամբ արձանագրված կմնա իբրև «Օդեսաիայության օր», երբ
Հայոց սրբազմասուրբ մյուտոնով օծվեց մի մոր եկեղեցի Ռկրաիմայի օրի-
նյալ հողում:

Հովիապետական այս այցելության ընթացքում Նորին Սրբությանն ու-
ղեկցում էին Գերաշնորհ Տ. Ամանիա եպիսկոպոս Արարաջյանը, Հոգեշնորհ
Տ. Նավասարդ վարդապետ Կճոյանը, գավազանակիր Հոգեշնորհ Տ. Արտակ
աբեղա Տիգրանյանը, հոգևոր ճեմարանի ուսանողներ և աշխարհական ան-
ձինք, որոնց թվում՝ մորակառույց եկեղեցու ճարտարապետ տիար Բաղդիկ
Արզումանյանը:

Օդեսայի օդանավակայանում Նորին Սրբությանն ու մրա շքախմբին
ղիմավորեցին Ռկրաիմայի հայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ Հոգե-
շնորհ Տ. Նաթան ծ. վարդապետ Հովհաննիսյանը, Օդեսայի փոխմահանգա-
պետ տիար Վալերի Բալուխը, Ռկրաիմայում Հայաստանի Հանրապետու-
թյան դեսպան տիար Հրաչ Սիլվանյանը, քաղաքապետի ներկայացուցիչը,
թեմական խորհրդի անդամներ:

Մեքենաների շարասյունն օդանավակայանից ուղղվում է քաղաքի պե-
տական պաշտոնական ընդունելությունների սրահ, որտեղ Վեհափառ Հայ-
րապետի պատվին կազմակերպվել էր մեծ ընդունելություն:

Հաջորդ օրը, մոյեմբերի 25-ին, շաբաթ առավոտյան, Ամենայն Հայոց
Հայրապետը տեղական պետական իշխանությունների ուղեկցությամբ ծաղ-
կեպսակ է զետեղում Ամհայտ գիմվորի գերեզմանին՝ ի հարգանս Երկ-
րորդ համաշխարհային պատերազմի հերոսների:

Ժամը 10.30-ից 11.30-ը Վեհափառ Հայրապետը պաշտոնական այցե-
լություն է տալիս Օդեսայի մահանգապետ պարոն Ռուսլան Բողելյանին:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԱՐԱՆՈՒՄ

Ձերդ Վսեմություն և հարգելի հյուրեր,

Ձեզմե շատերուն համար թերևս այս պահը սովորական պահերեն մեկն
է, բայց ոչ ինձի համար: Իմ կյանքիս մեջ առաջին առավոտն է, որ կապրիմ
Ռկրաիմական օրհնյալ հողին վրա, և այս երկրին տաքն ու պաղը միասին
կտեսնեմ՝ թե՛ ձյունը և թե՛ արևը: Սա կնշանակե, որ երկիր մը, որ կրնա

պաղին մեջ արև բերել, արևին տակ ձյուն ստեղծել, այդ երկիրը գեղեցիկ երկիր է: Արևը չի կրնար շատ աչրել, ոչ ալ ձյունը կրնա շատ սառցնել:

Այսօր մենք մեր երկու երկրների՝ Ուկրաինայի և Հայաստանի վերանկախացյալ շրջանում առաջին անգամն է, որ եկեղեցի ենք օծում Օդեսայում: Մեր Եկեղեցին Հայաստանի մեջ ունի իր կենտրոնը Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռով, բայց այնպիսի Եկեղեցի է, որ աշխարհով մեկ տարածված ընդարձակ դերակատարություն ունի: Ինչ որ կապտահի մեկ գաղութի մեջ, պատահած կըլլա ամբողջ հայ ազգի համար: Այսօր ես ողջունում եմ Նորին Վսեմության հոգատար, սիրալիր վերաբերումը Օդեսայի այս շրջանում ապրող մեր հայ ժողովրդի նկատմամբ: Ողջունում եմ Ձեր անձի մեջեն ամբողջ Ուկրաինո ժողովուրդը և Ուկրաինո մեջ գործող մեր հայոց թեմը՝ գլխավորված Նաթան ծայրագույն վարդապետի կողմից: Այսօր ես ողջունում եմ նաև Ղրիմից եկող մեր սիրելի հայ եղբայրներին և քույրերին և նաև Ղրիմի Խորհրդարանի նախագահին: Նրանք էլ այդ նույն Եկեղեցու զավակներն են, և ես ուրախ եմ, որ այս ուրախությունը, որ Օդեսայի մեր համայնքը կապրի, նաև կբաժանվի ատիկա մեր մյուս համայնքների կողմից:

Ես իմ խոսքս կավարտեմ այն մտածումով, որ Նորին Վսեմությունը ըսավ, թե մենք դժվար օրերի միջից ենք անցնում այսօր: Նույնն է նաև մեր հայ ժողովրդի համար: Եվ կուզեմ մեկ բան այստեղ հիշեցնել Աստուծո Գիրքեն՝ Աստվածաշունչ մատյանեն. «Ով որ խաչ շալկել գիտե, հարության կարժանանա»: Ոսկին, որ կրակի մեջեն կանցնի, մաքուր ոսկի կդառնա: Տառապանքի միջից անցնող ժողովուրդն էլ փառքի կհասնի: Այս մաղթանքով ես կաղոթեմ առ Աստված, որ օրհնի այս երկիրը, օրհնի Օդեսա նահանգը և քաղաքը և ժողովուրդը և հայ ժողովուրդի ու հայ պետության, Հայաստանի Հանրապետության, Հայ Եկեղեցու և Սուրբ Էջմիածնի և Ուկրաինայի ժողովրդի և պետության ու Եկեղեցու հարաբերությունները շարունակեն օրեցօր վերելք արձանագրել, ի բարձունս երթալ:

* * *

Նույն օրը Վեհափառ Հայրապետի պատվին ընդունելություն է կազմակերպում նաև Օդեսայի քաղաքապետ պարոն Էդուարդ Գուրվիցը: Ընդունելության ընթացքում փոխանակվում են նվերներ և երկուստեք ասվում սրտաբուխ ջերմ խոսքեր:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆՈՒՄ

Երկրի մը կամ քաղաքի մը մասին ըսել, կարդալ ուրիշ բան է և տեսնել ուրիշ բան է: Ես արտասահմանում, որտեղ ապրել եմ իմ կյանքը, տեսել եմ ուկրաինացիներ, լսել եմ Ուկրաինո մասին, Օդեսայի մասին, քարտեզի վրա գիտեի ուր է, բայց հիմա, որ տեսա, ճանչցա քաղաքը, տեսա, թե ինչքան պատմական հարստություն ունեցող և նոր կյանքով հառաջացող քաղաք է: Հայաստանից դուրս, իմ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրվելուց հետո, առաջին քաղաքն է, որտեղ ես մի եկեղեցի եմ օծելու: Օդեսան, որ մեր ժողովրդի համար տառապանքներից հետո եղել է մի ապաստարան, եղել է մի նոր օջախ, այսօր այս եկեղեցիով ավելի ծաղկելու է:

Նախագահականության հանձնարարական Օրենսդիր Կառավարության հետ

Ծաղկեղապսի զետեղում Անիայ զինվորի նուարձանին

Քաղաքապետի պատասխան խոսքից հետո Վեհափառ Հայրապետը շարունակեց.

Ես վստահ եմ, որ մեր նորակառույց եկեղեցու օծումը մի դարձակետ է, որը կարևոր թվական պիտի լինի Օդեսայի հայության կյանքում: Մեր եկեղեցին շատ մոտից ընդելուզվել է, շաղախվել է մեր ազգի, մեր պետության հետ: Նմանապես թե՛ Ուկրաինայի ժողովուրդը և թե՛ Հայաստանի ժողովուրդը դիմագրավել են դժվարին, ծանր պայմանների և տառապանքը հաղթահարել են իրենց քրիստոնեական հավատքով: Տեսակ մը նույնանման ճակատագիրներն են դիմակայել նրանք: Ես ուկրաինացիներ ճանչցել եմ Ամերիկայում, Կանադայում, տեսել եմ, թե նրանք ինչպես են հավատարիմ մնացել ուկրաինական ավանդույթներին:

Ես էլ ծնվել և իմ կյանքս ապրել եմ Հայաստանից դուրս, սակայն հոգեկան պատկանելությամբ ես ինձի զգացել եմ Հայաստանի մաս և բաժին: Հիմա Ուկրաինայի ժողովուրդը և հայ ժողովուրդը ոչ միայն մի նոր պատմության շրջանի առաջ են գտնվում: Այլևս անցյալը պետք չէ ավաղել միայն, պետք է նայել ապագային ներկայի աչքերի միջից:

Խանդավառությամբ անցավ նույն օրը, երեկոյան, Վեհափառ Հայրապետի հանդիպումը հայ համայնքի անդամների հետ քաղաքի մշակույթի տանը: Այն սկսվեց Կիրակնօրյա վարժարանի սաների թատերական ներկայացումով:

Հավարտ ներկայացման, Գարեգին Ա Կաթողիկոսը, իր հայրական օրհնությունը բաշխելով օդեսահայությանը, կոչ արեց հաստատ ու հավատարիմ մնալ ազգային ավանդություններին, հայեցի դաստիարակություն ջամբել հայ մատղաշ սերնդին և բարձր պահել ազգային արժանապատվությունն Ուկրաինայի հյուրընկալ հողում:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏԱՆԸ

Հարգարժան պետական, քաղաքային իշխանությանց ներկայացուցիչներ և հարազատ, թանկագին, հավատարիմ, հայրենակից եղբայրներ և քույրեր,

Փառք Աստուծո, որ ինձ շնորհեց և այս առիթը՝ լինելու նաև Օդեսայում:

Առհասարակ հրապարակավ խոսելու դժվարություն չեմ ունեցել, բայց այսօր ունեմ այդ դժվարությունը: Այդ դժվարությունը գալիս է այս երեխաներից: Այնքան գեղեցիկ պատկեր ներկայացրին այս բեմի վրա, այնքան սրտամոտիկ, գրավիչ էին իրենց դերասանական արվեստով, իրենց երգով ու պարով, որ այսպիսի ինքնաբոլիս գեղեցկության դիմաց ինքս ինձ ասացի՝ ինչպե՞ս խոսեմ: Դա ինքնին խոսք էր մեր բոլորի սրտերին խոսող, ազդեցություն գործող խոսք էր:

Այսօր ես շնորհակալություն եմ հայտնում ուկրաինայի թեմի առաջնորդին՝ Նաթան ծայրագույն վարդապետին, թեմական իշխանության և Օդեսայի մեր ժողովրդի պատասխանատուներին, որոնք այս գաղափարը ունեցան ոչ միայն ինձ հրավիրելու, որ ձեզ հետ լինեմ, այլ նաև այս փոքրիկ հանդիսության համար, որի միջից ես լսեցի հայ գալիք սերունդի ձայնը: Եվ

երեխեք, ձեր ծնողներին իմ խոսքը ասելուց առաջ ես ձեզ եմ ասելու մի բան, որ չմոռանաք երբեք ձեր կյանքում: Հիմա բոլորդ էլ տեսնում եք, որ արդեն մայրամուտ է, և գիշերն է սկսվում, բայց ինչո՞ւ է ինձ թվում, թե արև ծագեց երեկոյի մեջ: Ռ՛րտեղ էր այդ արևը: Գուր էիք այդ արևը: Մեր ապագայի, մեր ժողովրդի կենսունակ հառաջագնացության դեպի ապագա այդ արևին շողը բերեցիք ձեր թաքմ ձայներով, ձեր կայտառ շարժումներով, ձեր վառվածքում աչքերով: Ապրեք, երեխեք: Ինձ խոստանո՞ւմ եք, որ սրանից էլ ավելի գեղեցիկ թատրոններ պիտի ներկայացնեք: (ԱՅՈՐ):

Այսօր, երբ ես առաջին անգամ առիթն եմ ունենում ձեզ հետ լինելու, այս պահը երբեք չպիտի մոռացվի, ոչ թե իմ անձնական կյանքի կենսագրությանը մեջ, այլ Մայր Աթոռի տարեգրությանը մեջ: Եվ երբ վերադառնամ երկուշաբթի, Աստուծո կամքով, Հայաստան և Սուրբ Էջմիածին, այնտեղ էջմիածնի տոմարում պիտի գրեմ. 26 նոյեմբերը Օդեսայի հայության օրն է Էջմիածնի պատմության մեջ:

Առանց հուզումի չէ, որ ասում եմ այս խոսքը, որովհետև որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, Հայաստանից դուրս առաջին անգամ է, որ եկեղեցի եմ օծում, և դա Օդեսայի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցին է լինելու:

Այս երեկո, երբ այսպես հավաքվել ենք միասին, ուզում եմ մի բանի մտածումներ ձեզ հետ բաժանել, որպեսզի իմանաք, թե ձեր Կաթողիկոսն ինչպես է ըմբռնում մեր հայության կյանքը՝ այս օրերին դիտված մեր եկեղեցու տեսանկյունից:

Առաջին մտածում: Մարդկային կյանքը հարաշարժ հեղափոխություն է, ուրիշ խոսքերով՝ կյանքը կայուն, միատեսակ, միապաղաղ, անշարժ երևույթ չէ: Փոփոխությունը մարդկային կյանքի բնական երևույթն է: Եվ երբ մենք աչքի անցնենք մեր հազարամյա պատմությունը, այնտեղ պիտի տեսնենք, որ ունեցել ենք ծաղկման շրջան, ապա անկման, ունեցել ենք արևոտ օրեր, մասնատվերոտ: Այսօր սակայն մենք ունենք ազատ, անկախ, ինքնակամ, ինքնորեն, ինքնավճիռ Հայոց պետություն (Փառք քեզ, Աստված):

Ես չեմ ծնվել Մայր Հայրենիքի հողում: Եվ ինչպես կաթողիկոսական գահակալության օրը Մայր Աթոռի Սուրբ Խորանից ասացի, ես չեմ ծնվել հայրենիքում, բայց հայրենիքը ծնվել է իմ մեջ, այնտեղ, որտեղ ծնվել եմ ես: Իմ մանկության օրերից մինչև այսօր սպասել եմ այս օրվան, տեսնել երկիրը այնպես, ինչպես ուրիշ անկախ պետություններն են աշխարհում: Հարց եմ տվել, որպես պատանի, որպես երիտասարդ, որպես ուսումնական կյանքին հետևող մի անձ. հապա ինչո՞ւ ուրիշները ունենան իրենց պետությունը, և մենք ինչո՞ւ զրկված լինենք: Ախր ո՞րն է մեր հանցանքը:

Կար ժամանակ, երբ ասում էին, թե վերջացավ Հայոց պատմությունը, բայց սխալվեցին: 2երչիլը 1929 թվին մի ընդարձակ գիրք է գրել չորս հատորով, «Աշխարհի տագնապը» և այնտեղ մի հատորի մեջ, երբ անդրադառնում է հայոց ցեղասպանությանը, հայկական ջարդերին, ասում է. «Բայց անավասիկ եկավ այն օրը, երբ Հայության պատմությունը փոշի վերածվեց: Հայ ժողովուրդը փոշիի վերածվեց: Եվ կցավիմ, որ այլևս Հայաստան անունը աշխարհի քարտեզից վերացվեց»:

Հիմա ես ասում եմ. 2երչիլ, երկնքից նայիր: Դու մեծ քաղաքագետ էիր, բայց ոչ մարգարե, և այսօր այդ հայ ժողովուրդը մահվան անդունդից դուրս է եկել, բռնակալությունից ազատվել է և ինքը դարձել է իր տերը՝ լինելով իր հայրենիքի ծառան: Ես հաճախ ասում եմ. ոչ ոք տեր կարող է լինել՝ ա-

Օրինակի Բարձրագույն Կրթական Կենտրոնի Կողմից

Одну́шг үл мұлһ

մարդավաճանություն: Անպատասխանատու մարդը մարդ չէ Աստուծո առջև: Դա մի խոտ է, եկել է, գնացել է, հետքն անգամ հայտնի չէ: Հետևաբար, այնպիսի պատմական պահին, երբ իմ տկար ուսերին դրվեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության ծանր պարտականությունը, ես Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Խորանի վրա ուխտեցի մի անգամ ևս, որ Աստված ինչ որ տալու է ինձ իբրև կյանք, ես այն չեմ խնայելու մինչև իմ վերջին շունչը իմ հայրենիքին և իմ ժողովրդին ընծայելու:

Այսօր այդ պարտականությանը մեջ ես զգում եմ, որ մեր Եկեղեցին իր մեծ նշանակությունը և հսկայական կարևորությունը, արժեք ներկայացնող առաքելությունը ունի կատարելիք հանդեպ հայրենիքին, հանդեպ հայ ժողովրդին և անոնց մեջեն ալ՝ հանդեպ Աստուծո: Այսպես Եկեղեցի չէ: Մի հաստատություն է, անհոգի: Մայր Աթոռը կոչված է մեր ամբողջ ժողովրդի մեջ քրիստոնեական առողջ գաղափարները, քրիստոնեական կրոնի բարոյական սկզբունքները տարածելու, այնպիսի գիտակցություն արմատավորելու, որ առանց հոգևոր-ազգային արժեքների մի ժողովուրդ երկար չի կարող տոկալ այս աշխարհում:

Սիրելիներ, մենք հաճախ մի մեծ սխալ ենք գործում: Ես եկել եմ, որ իմ մեջ այդ սխալը դատապարտեմ, սրբագրեմ, ապա իրավունք ունենամ ուրիշներին մատնանշելու այդ սխալը: Ո՞րն է այդ սխալը: Այդ սխալն այն է, որ մեր ժողովուրդը բերվել է այնպիսի մի կացության, որի մեջ մտածում է, որ քրիստոնեական հավատքը մեր հայրերի գործն է: Մենք եղել ենք պատմության մեջ, մենք ունեցել ենք պատմության մեջ, մենք կառուցել ենք պատմության մեջ, մենք հրաշալի եկեղեցիներ ենք կանգնեցրել, մենք սքանչելի ձեռագրեր ենք մանրանկարել, մենք հրաշալի գրական գործեր ենք ստեղծել, եղել ենք... եղել ենք... ունեցել ենք... ունեցել ենք... արել ենք... արել ենք...:

Մենք այսօր այդ բոլոր ժառանգության դիմաց ի՞նչ ենք անում, դրանք բոլորը վերակենսավորելու, դրանց բոլորին նոր հոգի տալու, նոր ուժ տալու համար: Ոչ մի մարդ, ոչ մի անձ իրավունք չունի իր հայրերի իրեն թողածովը հպարտանալու, եթե ինքը պատրաստ չէ այդ եղածի վրա իր բաժինը դնելու: Մենք որի՞ կնամանենք. ա՛յն անձին, որն իր հոր ժառանգությունը սպառում է, մսխում է: Բայց մի գավակ, որ իր ժառանգն է ստացել, և ինքը այդ ժառանգը այդպես է օգտագործում, որ նոր տվյալներով, նոր նվաճումներով այդ ժառանգը ճոխացնում է, պատիվ նրան: Նրա ճակատը կարելի է համբուրել: Հետևաբար, մենք այսօր, իբրև Եկեղեցի, պետք ունենք վերակենդանացնելու մեր ժողովրդի քրիստոնեական հավատքը Եկեղեցիի, գրականության, դաստիարակության ճամփով: Այո՛, Սուրբ Էջմիածին կասենք: Սրբություն սրբոց կասենք: Մեր հայրերի հոգեկան արժեքների ուխտավայր կասենք, բայց Էջմիածինը քար չի, Էջմիածինը հուշարձան չի, Էջմիածինը 1700-ամյա թողված կոթող մը չի: Ծարժում է, կյանք է, միաբանություն է, հոգևոր ճեմարան է, ոռոգում է հայկական և հոգեկան մեր ժողովրդի անդաստանում: Այս է Էջմիածինը: Ոչ միայն անցյալի ժառանգ, այլև այսօրվան կյանք և առաքելություն:

Մեղք այն մարդին, որ ինքն իրեն զոհ կզգա: Կնշանակի, որ ինքը կամք չունի, որ ինքը զոհ դառնալուց վերջը այդ զոհը չվերածի նոր ուժի. և՛ բողոքի, և՛ ընդվզումի, և՛ դրական ներգործության: Երբեք ես չեմ ուզում, որ այդ սխալը մենք շարունակենք գործել, անցյալը մեծացնելով և քրիստոնեական հավատքը անցյալին հետ նույնացնելով: Դա հավիտենական հա-

թշունն է բարերարը, և ապա եկեղեցին կդառնա ժողովրդին բարերարը: Բարերարը կդառնա բարերարվող, շինված եկեղեցին կդառնա բարերար: Այս է խորհուրդը, որ պիտի ապրենք վաղը, կիրակի օրը, և ես եկել եմ, որ այս խորհուրդը ձեզ հետ միասին ապրեն հանուն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի: Ուստի ես այսօր շնորհավորեցի ձեզ բոլորիդ, այս հավաքույթը այսօր ես պիտի կոչեմ հոգևոր նախնականիք, պատրաստության գիշեր վաղվա մեծ օրվան համար: Եվ ամեն մեկն այսօր անկողին մտնելուց առաջ, իր ընթրիքը անելուց առաջ թող խաչ հանի Աստուծո առջև, աղոթք անի Աստծուն առջև, որ վաղն արժանի լինի եկեղեցիով օծվելու ինքը, ոչ թե եկեղեցին օծելու, այլ եկեղեցիով օծվելու: Եվ այսօր աղոթեցեք բոլորդ էլ, որ այդ օրը, որ պիտի ապրենք, 26 նոյեմբերը դառնա խմոր, դառնա այնպիսի ուժ մեր կյանքի մեջ, որ նորացնի, վերածաղկեցնի մեր կյանքը, որպեսզի մենք կարենանք մեր հայրերի քաջվածքի մեջ կշռույթ պահել և նրանց անունը այնպես մեծացնել, որ երբեք-երբեք մեր պատճառով այդ անունին փառքին սովեր չընկնի, այլ նոր լույսի շող ավելանա:

Փակեմ իմ խոսքը՝ ձեզ հրամցնելով որպես լավագույն ընթրիք այսօրվան այդ սքանչելի խոսքը, որ մեզ թողել է իբրև սուրբ կտակ Եղիշե պատմիչը, դյուցազներգակ պատմագիրը, Վարդանանց ճակատամարտի մեծ գրական հեղինակը, որ ասել է. «Հայր մեր զՍուրբ Անտարանն գիտեմք և մայր զԱռաքելական Եկեղեցին Կաթողիկէ»: Իբրև հայր կճանչնանք Ավետարանը և իբրև մայր՝ Ընդհանրական Եկեղեցին Առաքելական:

Թող այդ նշանաբանը գրվի ձեր բոլորի ճակատներին, և վաղը ես այդ նշանաբանն է, որ պիտի օծեմ ձեր բոլորի ճակատների վրա, որպեսզի հպարտ ճակատով, գործող ձեռքերով, աշխույժ քայլերով և պայծառ հոգիով քայլեք և՛ Ռկրախնայի մեջ, և՛ Ծղեռայի մեջ, և ուր որ էլ գնաք, աշխարհի չորս անկյուններում՝ մնաք Աստուծո նաշվածքի ներքև, հավիտյանս. Ամեն:

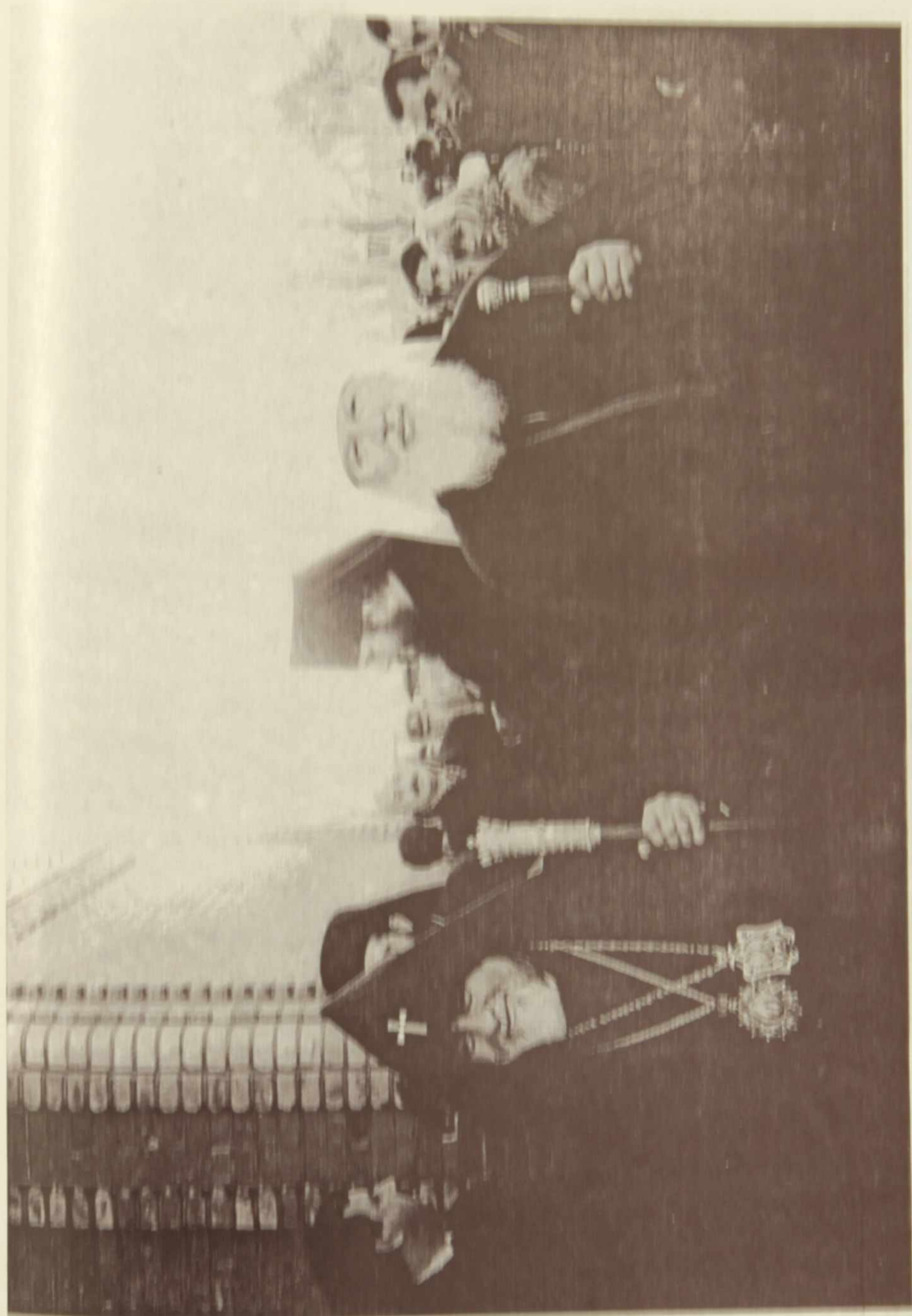
Հայ համայնքի հետ հանդիպումից հետո, ի պատիվ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գալստյան, ընթրիքին ներկա էին եկեղեցու շինարարության մասնակից վաթսուն բարերարներ, մտավորականներ և այլ ազգայիններ: Նորին Սրբությունը, բարձր գնահատելով նրանց եկեղեցաշեն ու ազգանվեր գործունեությունը, ասաց. «Միբեկինե՛ր, եկեղեցի կառուցելը շատ ավելի դյուրին գործ է, քան եկեղեցի պահելը, այնպես որ ամենօրյա հոգատարություն ցույց տվեք՝ կենդանի և աշխույժ պահելու համար ազգային-եկեղեցական կյանքը»:

Հաջորդ օրը, նոյեմբեր 26-ի առավոտյան, բազմաթիվ հայ և ուկրաինացի ժողովրդի զավակներ Սև ծովի ափին վեր բարձրացող նորակառույց Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու ընդարձակ շրջափակի մեջ սրտատրոփ սպասում էին Վեհափառ Հայրապետի օրհնաբեր գալստյանը:

Ժամը 11.00-ին Վեհափառ Հայրապետն իր շքախմբով, պետական պաշտոնական և քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչների ընկերակցությամբ, հատուկ դռնբացեքի արարողությամբ մուտք է գործում եկեղեցի:

Սուրբ և անմահ պատարագից առաջ նախ սրբալույս մյուռոնով օծվում է ս. եկեղեցին՝ կյանք ու լույս բաշխելու հայրենիքից հեռու, Ռկրախնայի ասպնջական երկրում ապրող վաթսուն հազարից ավելի հայությանը: Օրվա պատարագիչն էր Ռկրախնայի հայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ Հոգեշնորհ Տ. Նաթան ծ. վարդապետ Հովհաննիսյանը:

Եկեղեցու օծման և սուրբ պատարագի հանդիսավոր արարողություններին ներկա էին Ռկրախնայի Հանրապետության նախագահի ներկայացու-

Մեծահայր Զարմանիկ Երանյանի և Երանյանի հետ

Երկրաւարժի զոհերին նվիրված դասըաստվող խաչքարի մոտ

նակը ձեռքին, մուրճը ձեռքին, բախեց գետինը Հայաստանի և այնտեղ կառուցվեց Սուրբ Էջմիածինը: Միածինը իջավ՝ Էջ Միածինը:

Այսօր դուք Էջմիածնի մի փոքրիկ կայծ եք այստեղ վառում այս եկեղեցիով: Այդ Մաշր եկեղեցուց քանի տասնյակ-հազարավոր եկեղեցիներ շինվեցին:

Սիրելիներ, թշնամիներ եկան, քանդեցին եկեղեցիները, քանի հարյուրավոր, եթե ոչ հազարավոր եկեղեցիներ քանդվեցին: Ուրիշներ եկան, փակեցին եկեղեցիները, աքսորեցին հոգևորականներին, արգիլեցին կրոնքի ուսուցումը, բայց էլի այն եկեղեցին չքանդվեց, որ հոգիներու մեջ էր շինված: Քարեղեն եկեղեցին կքանդվի, քարի տեղ նոր քարը կգա, եթե այդ ներքին, կենդանի եկեղեցին, ապրող եկեղեցին, մեր հոգիների մեջ անքակտելի, անխորտակելի հավատքը մնա կենդանի: Եվ այսօր այդ հավատքն է, որ կառուցեց այս եկեղեցին: Այս պատճառով է, որ ես ասում եմ սուրբ, ողջունելի և շնորհավորելի ժողովուրդ եք, որ այսպես գիտցաք մեր Ուկրաինայի ազատության և անկախության և Հայաստանի անկախության այս նոր շրջանին, այս լուսավոր շրջանին այսպիսի վկայություն տալ Աստծուն և ասել, «Հավատքը մեր մեջ կենդանի է, վերածնված և ահավասիկ այդ հավատքի ծնունդն է այս եկեղեցին»:

Բայց, սիրելիներ, այսօր իմ պատգամի մեջ ես ուզում եմ ձեզ մի շատ կարևոր խոսք ասել: Եվ բոլոր մյուս խոսքերը եթե մոռանաք, այս մեկը երբեք չմոռանաք: Եկեղեցի շինելը դյուրին է, եկեղեցի պահելն է կարևոր, եկեղեցին կենդանացնելն է կարևոր: Այս եկեղեցին պահելով եկեղեցի չեք, ձեզմով եկեղեցի եք: Երբ դուք լցնեք այս եկեղեցին, եկեղեցին կյանք կդառնա ձեր զավակների մեջ: Եկեղեցին այն է, որ մենք իրար կգանք հավատքով և կաղոթենք, իրար կողջունենք սիրով և մեր քրիստոնեական հավատքը և մեր ազգային ինքնությունը կապրենք Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու մեջ: Եթե այսօր, օժման այս հանդիսավոր առիթով, տոնական օրերին, Սուրբ Ծննդյան տոնին և կամ Զատիկի տոնին պիտի գաք և մյուս կիրակիները այս եկեղեցին պարապ պիտի մնա, վա՛յ եկել է ձեզ: Այն ատեն շնորհավորելի ժողովուրդ չեմ ասեր, պատժելի ժողովուրդ կասեմ: Այն ատեն դուք ձեր հավատքի մեջ թուլացած կլինեք, և ինչ ուրախությամբ ես այստեղ ողջունում եմ երեք սերունդները, մեր հայրերի և մայրերի սերունդը, նրանք, ովքեր ճերմակը հագել են գլուխներին, նրանք, ովքեր տեսել են մեր ժողովրդի տառապանքը, շարիք, ցեղասպանությունը, տեսակտեսակ նեղությունները և այսօր, այդ սերունդի մեր ավագ հայրերն ու մայրերը թող ուրախանան և փառք տան Աստծուն, որ իրենց ազգը վերանորոգվել է, առանձին անկախ պետություն է դարձել, և ահավասիկ հավատքի շունչը անգամ մը ևս տարածված է մեր ժողովրդի կյանքում: Մխիթարվեք, գորացեք, ուրախացեք, ավագ սերունդի հայրեր և մայրեր:

Երկրորդ, ես տեսնում եմ միջին սերունդի, չափահաս սերունդի մեծ չափով ներկայացուցիչները այստեղ, որոնք իրենք են կանգնեցրել այս եկեղեցին, իրենց ամբողջական աշխատանքով: Այդ միջին սերունդը կամուրջ սերունդ է, որ կկապե հինը նորին, և աշդ սերունդը հիշատակը կառնե իր հայրերի և կփոխանցի իր զավակներին: Եվ այդ սերունդը, որ իր քրտինքով, իր զոհողությամբ, ամեն տեղ իր բաժինը բերելով այս եկեղեցին կառուցեց: Ես շնորհավորում եմ այդ միջին սերունդին և ասում եմ՝ հառաջ գնացեք, Աստված մեկի տեղ տասը տա ձեզ, հող բռնեք՝ դառնա ոսկի, ռսկին իսկ եք դուք՝ երիտասարդներ, պատանիներ, փոքրիկներ:

Երեկ տեսա ձեզանից ոմանք կիրակնօրյա վարժարանի բեմի վրա և հայոց հոգին գաթնան շունչի պես ծաղկում էր և պիտ արև գա մեր հայոց աշխարհի նոր սերնդի կյանքում: Հետևաբար, դուք երեխաներ, դուք պիտի գաք եկեղեցի, պիտի բռնեք ձեր հայրերի և մայրերի ձեռքերից, պիտի ասեք՝ գնա՛ք եկեղեցի, դուք եթե գաք, իրենք անպայման կգան:

Ծնողներ, այս երեխաների զարգացման համար ոչինչ մի խնայեք, սիրելի եղբայրներ և քույրեր, նրանք են մեր ապագային բացված աչքերը: Մենք անցյալին չենք նայիր միայն, այլ մենք կնայինք դեպի հայոց ապագան: Այդ իմաստով ես ողջունում եմ այս պատմական օրը և պիտի ասեմ՝ ամբողջ Օդեսա քաղաքին մեջ աշխարհայտնի հայությունը կենտրոնական ուշադրության առարկա դարձավ, և դա դուք պետք է արժեցնեք ձեր հառաջիկայի կյանքով և պիտի այս եկեղեցին միշտ լեցուն լինի, որպեսզի մեր սիրելի բարեկամները՝ Ուկրաինայի ազգի զավակները հարգեն մեզ, սիրեն մեզ և գործակցեն մեզ հետ:

Այսօր ես սրտի պարտք եմ զգում իմ խոր գնահատանքը հայտնել Ուկրաինայի մեր հայոց թեմի առաջնորդին՝ Գերապատիվ Տ. Նաթան ծայրագույն վարդապետ Հովհաննիսյանին, որ տհավասար իր առաջնորդության օրերին տեսավ այս եկեղեցու կառուցումը: Աստված տա, որ ուրիշ եկեղեցիներ ևս հետևեն, և մեր թեմը Պոկրասիևայի օրոնցյալ հողի վրա ստավել ևս ծաղկի: Ես շնորհավորում եմ և գնահատում եմ բոլոր նրանց, ովքեր, հոգեվորական թե աշխարհական, լայն չափով թե քիչ չափով, բոլորը բերին իրենց մասնակցությունը այս եկեղեցու կառուցմանը: Թող իրենց հավատքը դառնա ուժի աղբյուր: Ես ցանկանում եմ այս առիթով իմ խոր եղբայրական սիրտ ողջունեմ ուղղել Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու միտրոպոլիտին և իրենց հոգևորականներին, բոլոր եկեղեցականներին, բոլոր հոգևորականներին, ովքեր մեր հոգևոր ուրախությունը բաժնեցին, և սա դարձավ համաքրիստոնեական ամբողջական մեկ վերածնության առիթ Օդեսա քաղաքում:

Ես այս բարձունքից դիտում էի ծովը, և ի՞նչ գեղեցիկ բնություն: Արաքատի նման բարձրանում է Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի եկեղեցին Օդեսայի մեջ ապրող մեր հայրերի իբրև հավատքի կոթող, իբրև անլռելի զանգակատուն, որից հավատքն է տարածվում ամբողջ Օդեսա քաղաքի վրա: Ես իմ գնահատության խոսքն եմ ուղղում Օդեսայի կառավարիչին, որ այնքան հոգածու վերաբերումով գնահատում է մեր ժողովրդի զավակներին ամբողջ Օդեսայի նահանգի մեջ: Ես իրեն այցելեցի երեկ և տեսա, թե ինչ բաժարում ունի, ինչ վստահություն ունի մեր ժողովրդի վրա: Ապրեք, որ դուք այդ գաղափարը և ներշնչումը տվել էք իրեն ձեր պարկեշտ կյանքովը, քաղաքացիական բարձր գիտակցությամբ:

Ես ողջունում եմ նաև այն գեղեցիկ արարքը, որ Ուկրաինայի վսեմաշուք նախագահը իր առանձին ներկայացուցիչն է ուղարկել, որ այսօրվան մեր ուրախությունը բաժանի, Կիևից է եկել, և մենք հարգաձեռք ենք ընձամեր նրա իմաստությանը, նրա նվիրվածությանը, Ուկրաինայի Հանրապետության զարգացման, ամրացման և պտղաբերման համար: Աստված առողջություն տա նրան, որպեսզի նա երկար շարունակի պահել խաղաղության մեջ բարգավաճության ընթացող Ուկրաինայի այս մեծ, պատվական հանրապետությունը:

Նաև մեր գնահատանքն ենք հայտնում, որ Կիևից եկել է Նախարարաց խորհրդի ներկայացուցիչը, և նա էլ կառավարության ուրախությունը և մասնակցությունն է բերում մեզի:

Սիրելիներ, այսպիսի անուն շահելը պատիվ է ձեզ համար: Եվ մենք գիտնա՞նք մեր շինարար գործով և նյութեղեն շինարարությամբ և ազգային, քաղաքական, մշակութային, ընդերային, դրական գործերով այս վստահությունը արժեցնել Ուկրաինայի Հանրապետությանը:

Եվ ի՞նչ գեղեցիկ էր երեկ ինձ համար ողջունել այստեղ նաև Ղրիմի մեր այնտեղի Խորհրդարանի նախագահին և նրա փոխնախագահին, որ հայ ազգի մի զավակ է: Նրանք եկել են այսօր և Ղրիմի մասնակցությունն են բերում մեր ուրախությանը, ճոխացնում մեր ուրախությունը՝ համահայկական տարածք տալով նրան: Կգնահատեմ նաև իրենց մեծ արարքը:

Սիրելի եղբայրներ, մեզի հետ են և մեր Հայաստանի պետության ներկայացուցիչները, մեր Հայաստանի Հանրապետության հարգարժան դեսպանը և նաև ավագ փոխքաղաքագլուխը Երևանի, որ երեկ եկավ այստեղ, ստորագրեց Օդեսայի քաղաքապետի հետ միասին եղբայրական լծակցության և գործակցության մի համաձայնագիր, որի շնորհիվ, ես կկարծեմ, ավելի սերտ հարաբերություններ պիտի մշակվեն երկու քաղաքների միջև, և վայ ձեզի, եթե դուք Հայաստան չգաք: Եկեք, ախր եկեք այնտեղ, և ապա Արարատի տեսքը, Սոքրե Էջմիածնի օրհնությունը թող ձեզ լցնի, և գաք այստեղ, ձեր զավակներին բաշխեք այդ բոլորը: Ես պարտականություն եմ դնում մեր դեսպանի վրա, որ ինքը դյուրին միջոցներ ստեղծի, որ հաճախ գաք, և այս կամորջը ոսկի կամորջը դառնա Հայաստանի և Ուկրաինայի և Օդեսայի ու Երևանի միջև, նաև Սուրբ Էջմիածնի օրհնությունը տարածվի ձեր բոլորի վրա:

Ահավասիկ, թե ինչ ապրումներով այսօր մենք գերագույն ուրախության օր ենք մանաչում այս օրը: Եվ այլևս, 26 նոյեմբերից հետո, դուք չեք կարող լինել այն, ինչ որ էիք 26 նոյեմբերից առաջ: Եթե այս եկեղեցիի օծումը արժեք ունի, կնշանակի, որ ձեր մեջ մի բան պիտի փոխվի դեպի լավը, դեպի բարին, դեպի ավելի ազնիվը, դեպի նվիրում, դեպի հավատք: Ամեն մեկը այստեղ կուգա, կուրախանա, բայց ուրախությունից հետո պարտականություն ունի: Եվ իր պարտականությունը կատարելով՝ առավել ևս պիտի ուրախացնի գալիք սերունդներին, մեր մատղաշ և նոր սերունդին:

Ամուր հավատքի վրա, ժայռի վրա շինված եկեղեցին թող հավատքի ժայռ դառնա ձեր բոլորի մեջ, թող դառնա մի ժայռ, որպեսզի նրանից պտուղ գա հոգևոր, ազգային: Ինչպես Լևոն-Զավեն Սյուրմելյանն է ասում. «Մեռելներին իբրև խաչ ես այս ծառը տնկեցի»: Խաչի տեղ ծառ տնկեց, որ նոր կյանք տա մեր ժողովրդին: Մեր նահատակներին իբրև խաչ դուք Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի եկեղեցին կառուցեցիք: Թող հավատքի աղբյուր դառնա, երկնքի ներկայությունը լինի ձեր կյանքի մեջ և թող Մայր Հայաստանի և Սուրբ Էջմիածնի ու ձեր եկեղեցիի միջև այն սբանչելի երկնակամարը, որ կա, միշտ լույս դառնա և դուք լույս առնեք և ուժ տաք ձեր հայությանը Աստուծո փառքի և Եկեղեցու պայծառության և մեր ազգի շենության և մեր պետության ամրացման համար հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

Հավարտ սուրբ և անմահ պատարագի, նորած եկեղեցու բակում կատարվեց խաչքարի օրհնության հանդիսավոր արարողություն, որի ժամանակ ներկաներին իր հայրական պատգամ-խորհուրդը հղեց Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Մեր եկեղեցական արարողության գոնե վեր կկենանք ոտքի, ապա կնըստինք, իսկ այստեղ երեք ժամ է, նստել եմ և ձեզ մտիկ կըմեմ: Կեցցեք, որ այսքան երկար տոկալ գիտեք: Օր մը Ամերիկայի մեջ դարձյալ հավաքույթ մը կար, և խոսողներու շարքը բավական երկար գնաց, և հետո կամաց-կամաց ժողովուրդը դո րս գնաց: Մնաց, մինչև վերջին մարդը խոսի: Մեկ հոգի մնացել էր ամբողջ սրահին մեջ: Խոսողը կդառնա նստողին և կհարցնե.

— Դու ինչո՞ւ մնացիր սրահին մեջ:

Անիկա կըսե՝ ես հաջորդ խոսողն եմ:

Հիմա դուք այսքան տոկացիք: Ադիկա ես կնկատեմ ձեր սիրո և կապվածության արտահայտությունը հանդեպ մեր Եկեղեցվո, Ուկրաինայի և Օդեսա քաղաքին: Ես կուզեի իմ խոսքիս մեջ մի անգամ ևս իմ շնորհակալությունները հայտնել մեր Եկեղեցու անունով, ամբողջ Հայ Եկեղեցու անունով, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի անունով բոլոր այն անձնավորություններին, ովքեր այստեղ կներկայացնեին ուկրաինական և եկեղեցական իշխանությունները և ովքեր ազնվությունն ունեցան իրենց այնքան սրտաբուխ արտահայտությունները ունենալու այս հանդիսավոր առիթով: Բնականորեն ես եթե բոլորի համար նվերներ բերած ըլլայի, հավանաբար Հայաստանը սնանկության կմատնվեր: Բայց երեկ ես նվերներ տվի թե՛ նահանգապետին և թե՛ քաղաքապետին, և որովհետև այսօր մեր մեջ կգտնվի Ուկրաինոնախագահին ներկայացուցիչը, կուզեմ իրեն տալ այն, ինչ որ մեր Եկեղեցու ամենեն թանկագին գանձերն են՝ «Էջմիածնի գանձերը» գիրքը: Կուզեի կառավարության ներկայացուցչին մի փոքրիկ հիշատակ թողուլ, որ երբ որ երթա Կիև, իրեն կառավարությանը ներկայանա, ըսե, որ եթե օր մը Հայաստան այցելեն, ավելի մեծ բաներ կտեսնեն:

Մնացածները հետո կտամ:

Սիրելի սեղանակիցներ, ես այսօր ինքզինքս հարստացած կզգամ: Երբ որ վերադառնամ Էջմիածին, ավելի գորացած պիտի զգամ ինքզինքս ձեզմով:

Երբ այստեղ կուգայի, ուզեցի քիչ մը պատմությունը ուսումնասիրել՝ տեսնելու համար, թե ինչ են եղած մեր հայրերը այստեղ՝ Օդեսայի մեջ: Եվ մանավանդ, թե ինչ է եղած Էջմիածնի կաթողիկոսներուն և Օդեսայի հայության կապը: Մեկ դրվագ միայն գտա, այն է, որ 1893-ի սեպտեմբերի 21-ին այս նավահանգիստը իջած է Խրիմյան Հայրիկը, մեր ամենեն մեծ հայրենասեր նվիրյալ Կաթողիկոսը: Երուսաղեմեն կուգար և Էջմիածին կերթար՝ այնտեղ կաթողիկոս օծվելու համար: Առտուն եկավ և երեկոյին թողեց գնաց, այստեղ չկրցավ գիշերել նույնիսկ: Եվ այն բառերը, որ այստեղ խոսեց 103 տարիներ առաջ, այդ բառերն է, որ հիմա պիտի խոսիմ ձեզի և պիտի զգաք, թե ժամանակը և աշխարհագրությունը ոչինչ կփոխե հոգիի գործության մեջ: Ո՛ր են այն մարդիկը, որ այն ատեն Կաթողիկոսը դիմավորեցին: Անպայման երկինքին մեջն են:

Այն ատեն Խրիմյան Հայրիկը այդ փոքրաթիվ Օդեսայի հայերին ըսել էր.

«Դուք կիմեք իմ կենաց, այդքան «կեցցե»-ներ կկանչեք, ես էլ կառաջարկեմ խմել հայ ժողովրդին կենաց: Հայրիկ առանց ժողովրդի Հայրիկ չէ. ես ձեզմով կապրեմ. Հայրիկի կյանք ժողովրդինն է»:

Բարեկամներ, ես ուրիշ ավելի ուժեղ բառեր չեմ կրնալ գտնել՝ զգացումները այս իրիկուն արտահայտելու համար: Իմ սիրելի եղբայրը՝ Ազաֆանգել մետրոպոլիտը, և բոլոր եկեղեցական իմ բարեկամները գիտեն, որ եկեղեցի կնշանակե «հավաքատեղի»: Ժողովուրդը, եկեղեցին Աստուծո ստեղծած

Ի՞նչ մնաց, կյանքեն ինձի ի՞նչ մնաց,
 Ի՞նչ որ տվի ուրիշին, տարօրինակ, այն միայն:

Իմ ուսուցիչներս ինձ հոգի տվին, իրենք ինձմով ապրեցին, իմ հայրն ու մայրը ինձի գաղափար տվին, անով ապրեցան: Ի՞նչ որ կուտան, տվածին մեջ կապրին: Ազնիվ բանի տուր, որպեսզի ազնիվ մնաս: Հավիտենական բանին տուր, որ հավիտենական մնաս: Երբ որ մահը գա քեզի, և տանի իր գիրկը և չկարենա տանիլ այն, ինչ որ տարվելի չէ, որոնք հոգեկան արժեքներն են՝ Եկեղեցին, ազգը, մշակույթը, գիրքը, հայրենիքը, մեկ խոսքով՝ անոնք, որոնք պատմությունը կկերտեն մեզ նման:

Հետևաբար, կշնորհավորեմ ձեզ, որ այս եկեղեցին կառուցվեք և հայոց պատմության գնացքին մեջ քայլ մը դրիք: Ես կապասեմ ձեզմե, որ ամեն մեկդ ինքզինքը արժեցնե, չվատնե իր կարողությունը, իր շահը, իր քրտինքը չվատնե, արժեցնե իր կարողությունը՝ տալով: Ի՞նչ կնշանակե մեկը լավ ձայն ունենա երգելու համար և ըսե՛ ես չեմ երգեր: Մեկը խելք ունենա և ըսե՛ ես չեմ խոսիր: Մեկը տաղանդ ունենա գրական և ըսե՛ ես չեմ գրեր: Մեկը քաջություն ունենա և չերթա հայրենիքը պաշտպանե: Թքել եմ իր և իր կարողության վրա էլ: Կվերջացնեմ՝ ըսելով. Աստված ձեզմե հաշիվ չպիտի պահանջե իր տվածին համար: Աստված ձեզմե հաշիվ պիտի պահանջե ձեր իրեն տվածի համար, իր տվածին վրա ձեր ըրածին համար:

Խաղաղ ապրիք, հազար ապրիք, եթե այսպես կապրիք՝ եկեղեցի շինելով, դպրոց բանալով, մշակույթի կենտրոն ստեղծելով, լեզուն պահելով և Ուկրաինական հայրենիքին ձեր հայրենիքին բաժինը բերելով:

* * *

Ավարտելով հովվապետական իր այս այցելությունը, նոյեմբերի 27-ին, տեղական ժամանակով ժամը 14.00-ին, Վեհափառ Հայրապետը Օդեսայից, իր շքախմբի հետ միասին, վերադարձավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍՐԿ. ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ

